

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Disputatæ Dicuntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum conscientia erronea liget.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

patet per Philofin 5. Ethico. Sicur autem necessitas
coactionis imponitur rebus corporalibus per ali-
quam actionem, ita necessitas conditionata impo-
nitur uoluntati per aliquam actionem. Actio autem,
qua uoluntas mouetur, est imperium regentis &
gubernatis. Vnde philof. dicit in 5. meta. q. rex est
principium motus per suum imperium. Ita et se
habet imperium alicuius gubernantis ad ligandū
in rebus uoluntatis illo modo ligationis, qui uo-
luntati accedere potest, sicut se habet actio corpo-
ralis ad ligandum res corporales necessitate coa-
ctionis. Actio autem corporalis agentis nunquam
inducit necessitatem in rem aliam, nisi per conta-
ctum coactionis ipsius ad rem, in qua agit. Vñ nec
ex imperio alicuius regis, uel domini ligatur ali-
quis, nisi imperium attingat ipsum, cui imperatur:
attingit autem ipsum per scientiam. Vnde nullus
ligatur per præceptum aliquod, nisi mediante scien-
tia illius præcepti. Et ideo ille, qui non est capax no-
titiae, præcepto non ligatur. Nec aliquis ignorans
præceptum Dei, ligatur ad præceptum faciendum,
nisi quatenus tenetur scire præceptum. Si autem
non tenetur scire, nec sciat, nullo modo ex præce-
pto ligatur: sicut in corporalibus agens corpo-
rale non agit, nisi per contactum: ita in spiritualibus
præceptum non ligat, nisi per scientiam. & ideo si-
cut est eadē uis qua tactus agit, & qua uirtus agen-
tis agit, cum tactus non agat, nisi ex uirtute agen-
tis, & uirtus agentis, non nisi mediante tactu. Ita eadē
uirtus est qua præceptum ligat, & qua conscien-
tia ligat, cum præceptum nō liget nisi per uir-
tutem scientiæ, nec scientia nisi per uirtutem præ-
cepti. vnde cum conscientia nihil aliud sit quam
applicatio notitiæ ad actum, constat quod conscien-
tia ligare dicitur, ut præcepti diuini.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod homo non
facit sibi legem: sed per actum suæ cognitionis,
qua legem ab alio factam cognoscit, ligatur ad le-
gem implendam.

AD II. Dicendum, quod consilium dupliciter
dicitur. Quandoque enim consilium nihil aliud
est, quam actio rationis inquirentis de agendis, &
hoc modo consilium se habet ad electionem, sicut
syllogismus, uel questio ad conclusionem, ut pa-
tet per philosophum in tertio Ethicorum, hoc au-
tem modo acceptum consilium nō diuiditur con-
tra præceptum: quia de his quæ sunt in præcepto
consilium in hunc modum. Vnde ex tali consi-
lio contingit aliquem obligari. Sic autem dictum
consilium inuenitur in conscientia quantum ad
unum modum applicationis, cum scilicet inqui-
ritur de agendo. Alio modo, dicitur consilium per-
suasio, uel inductio ad aliquid agendum non ha-
bens uim coactionem, & sic consilium contra præ-
ceptum diuiditur, cuiusmodi sunt amiables exhor-
tationes. & ex isto consilio aliquando conscientia
procedit. Applicatur enim aliquando etiam conscien-
tia huius consilij ad particularem actum: sed
cum conscientia non liget nisi ex uirtute eius, qd
in conscientia habetur, conscientia quæ ex consi-
lio sequitur, nō alio modo potest obligare, quam
ipsum consilium, ex quo aliquis obligatur, ut non
contemnat: sed non ut impleat.

AD III. Dicendum, quod quantum homo
seipso non sit superior: tamen ille de cuius præce-
pto scientiam habet eo superior est, & sic ex sua
conscientia ligatur.

AD IIII. Dicendum, quod tunc conscientia er-
ronea non sufficit ad absolendum, quando in ip-

A sō errore peccat, ut quando errat circa ea que scire
tenetur. Si autem esset error circa ea, que quis non te-
netur scire, ex conscientia sua absoluitur: sicut patet
ex eo qd ex ignorantia facti peccat, ut cū aliqis acce-
dit ad alienam uxorem, quam credit suam.

ARTICVLVS IIII.
Verum conscientia erronea liget.

Q VARTO queritur, utrum conscientia erronea
liget. Et uidetur quod non: quia ut dicit Au-
gustinus. peccatum est dictum, uel factum, uel concupi-
tum contra legem Dei. ergo nihil ligat ad peccatum
nisi lex Dei: sed conscientia erronea non est secun-
dum legem Dei. ergo non obligat ad peccatum.

B ¶ 2 Præter. Rom. 13. iuper illud, ois aia &c. dicit gl.
Aug. quod inferiori potestati non est obediendū
cōtra præceptum superioris, sicut nō est obediendū
procōsuli, si cōtrariū imperatori p̄cipiat: sed cō-
sciētia erronea ē inferior ipso Deo. cū ergo cōsciē-
tia erronea p̄cipiat cōtraria p̄ceptis Dei, p̄ceptū
conscientiæ errantis nullo modo obligare uidet.

¶ 3 Præter. Secundum Amb. peccatum est transgres-
sio legis diuinæ, & celestium inobedientia māda-
torum. ergo quicumq; deuiat ab obedientia legis
diuinæ, peccat: sed conscientia erronea facit deuiare
a p̄ceptis legis diuinæ, quando. s. aliquis habet
conscientiam faciendi aliquid, quod diuina lege
est prohibitum. ergo conscientia erronea magis
inducit in peccatum obseruata, quam liget in pec-
catum, si non obseruetur.

¶ 4 Præter. Secundum iura si aliquis hēt cōsciētiā,
quod uxor sua attineat sibi in aliquo gradu prohi-
bito, & conscientia illa sit probabilis, tunc oportet
eam sequi contra præceptum ecclesiæ, etiam si ex-
communicatio addatur: si autem non sit probabi-
lis, conscientia nō ligatur ad hoc quod eā impleat,
sed debet magis ecclesiæ obedire: sed cōsciētia er-
ronea p̄cipue de per se malis nullo modo est p̄-
habilis. ergo talis conscientia non ligat.

¶ 5 Præter. Deus est misericordior, q̄ aliquis Dñs tē-
poralis: sed Dñs temporalis non imputat homini
ad peccatum illud quod ex errore committitur.
D ergo multo minus per conscientiam errantem ali-
quis penes Deum obligatur ad peccatum. sed dic-
endum quod conscientia erronea ligat circa in-
differentia, non autem circa ea que sunt per se mala.

¶ 6 Sed contra, sō in illis quæ sūt per se mala con-
sciētia erronea dī non ligare, qd dī tamē rationis
est in contrarium: sed similiter naturalis rō dīctat
contrarium conscientiæ erroneæ, quæ circa in dif-
ferentia errat. ergo similiter ista non ligat.

¶ 7 Præter. Opus indifferens se habet ad utrumlibet:
quod est ad utrumlibet, non est necessarium fieri,
uel non fieri: ergo ad opera indifferentia aliquis
non obligatur ex necessitate per conscientiam.

E ¶ 8 Præter. Si aliquis ex erronea conscientia contra
legem Dei facit, non excusatur a peccato. si igitur
ille qui contra conscientiam etiam sic errantē age-
ret, peccaret, sequeretur quod siue ageret secundū
conscientiam erroneam, siue non, peccaret. ergo
erit coactus, ut peccatum vitare non possit: quod
uidet impossibile: quia nullus peccat in eo quod
vitare non potest, secundum Aug. ergo impossibi-
le est, quod conscientia taliter errans liget.

¶ 9 Præter. Omne peccatum ad aliquod genus
reducitur: sed si alicui dīctat conscientia quod for-
nicetur, abstinere a fornicatione, non potest ad al-
liquod genus peccati reduci. ergo non peccaret
sic contra conscientiam agens. ergo conscientia
talis non ligat.

lo testis
ia mani
i in con
arguere
& sic non
ino ind
on est p
ys inde
regulari
ccidere.
uperiō
, & hac
com con-
us, qm
aliget. Et
ad aliqu
facit hui-
hominis
re. sed con
nis. Ita
m, licet
o superio-
superior,
conscientia
conscien-
du m. ergo
tu, gl. que
accipit h
ia ligat.
non est
ihil dicit
conscien-
promi
odo legi,
corpori
positio
stificat h
auteror
quod lig
cessaria s
ti ad hoc
it ipsi h
igatio lo-
omitur. et
ente impo
quam ois
d. determi-
n proprie
est neces-
e, sicut im
it hoc, nō
idem os-
monitro
eo qd no-
Secunda
conscien-
n. mala in
taliū, ut
patet

1.2. q. 19. a.
lic. 5.
22. contra
Fautum ca.
27. in primo
tum. 6.
¶ In ser. 6. de
uerbis domi-
ni a. med. co.
10.
Lib. de Para-
dito ca. 8. a. f.
te med. 1. 4.

SED CONTRA est, quod dicitur Ro. 13. Omne, quod non est ex fide, peccatum est, etiam si bonum sit in se: sed conscientia, quæ prohibet illud, quod in se est bonum, est erronea. ergo talis ligat. ¶ 2 Præ. Observare legalia post tempus gratiæ revoluta non erat indifferens; sed per se malum. unde dicitur Gal. 5. Si circumcidimini Christus nihil vobis prodest; sed tamen conscientia de circumcissione observanda ligabat. Unde ibidem dicitur, Testificor autem circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ. ergo erronea conscientia ligat in per se malis.

¶ 3 Præ. Pñm principaliter in voluntate consistit: quicunq; aut vult transgredi præceptum divinum hêt malam voluntatem, ergo peccat; sed quicunq; credit aliquid esse præceptum, & vult transgredi, hêt voluntatem non servandi legem, ergo peccat, qui autem habet erroneam conscientiam, siue in his quæ sunt per se mala, siue in quibuscunq; credit id quod est contrarium sue conscientiæ esse contra legem Dei, ergo si vult facere illud, vult facere contra legem Dei, & peccat, & ita conscientia quantumcumque erronea obligat ad peccatum.

170. 4. c. 32.

¶ 4 Præ. Secundum Dam. conscientia est lex intellectus nostri: sed facere contra legem est peccatum, ergo et facere contra conscientiam quomodo locum q.

¶ 5 Præ. Aliquis ex præcepto ligatur; sed hoc quod conscientia dicitur, est præceptum, ergo quantumcumque sit erronea conscientia, ligat.

RESPON. Dicendum, quod circa hoc sunt diversæ opiniones. Quidam enim dicunt, quod conscientia potest errare, vel in his quæ sunt per se mala, vel in indifferentibus. Conscientia igitur errans in his, quæ sunt per se mala, non ligat, in indifferentibus autem ligat. Sed qui hoc dicunt, non vident intelligere, quid sit conscientiam ligare. Secundum hoc enim ligare conscientiam dicitur, quod aliquis nisi conscientiam impleat, peccatum incurrit, non autem hoc modo quod aliquis implens recte faciat, alias enim consilium obligare diceretur, implens enim consilium recte agit: sed tamē ad consilia dicimur non ligari, quia qui consilium præterit, non peccat: ad præcepta autem ligari dicimur, quia si non servamus præcepta, peccatum incurrimus. Non igitur propter hoc conscientia dicitur ad aliquid ligare, quod si illud fiat, ex talis conscientia bonum fit: sed quia si non fiat peccatum incurritur. Non videtur autem possibile quod aliquis peccatum evadat, si conscientia quantumcumque errans dicitur aliquid esse præceptum Dei quod sit indifferens, siue per se malum, si contrarium, tali conscientia manente agere disponat. Quantum enim in se est ex hoc ipso habet voluntatem, legem Dei non observandi, unde mortaliter peccat. Quamvis igitur talis conscientia quæ est erronea, deponi possit, nihilominus tñ dum manet, obligatoria est: quia transgressor ipsius de necessitate peccatum incurrit, diversimode tñ recta conscientia & erronea ligat, recta quod ligat simpliciter & per se, erronea autem sñ quid & per accidens. dico autem rectam ligare simpliciter, quia ligat absolute & in omnem eventum. Si n. aliq; conscientiam hêt de vitando adulterio, ista conscientiam sine peccato non potest deponere; quia in ipso quod eam deponeret errando graviter peccaret, ea autem manente non potest præteriri in actu sine peccato. unde absolute ligat & in omnem eventum. Sed conscientia erronea non ligat nisi secundum quod & sub conditione. Ille n. cui dicitur conscientia, quod tenet ad fornicandum, non est obligatus, ut fornicatio-

ne sine peccato dimittere non possit, nisi sub hac conditione, si talis dicitur conscientia, hêt autem conscientia remoueri potest absque peccato. Vñ talis conscientia non obligat in omnem eventum, potest enim contingere, si depositio conscientie, quod contingere te ulterius non ligat. Quod autem sub conditione non est, sñ in quod esse dicitur. Dico et quod conscientia recta per se ligat, erronea autem per accidens: quæ ex hoc patet. Qui n. vult, vel amat unum pro altero, illud quod amat pro quod amat reliquum, per se amat: quod vero pro alio, quasi per accidens dicitur qui unum amat pro alio, amat dulce, amat dulce per se, unum autem per accidens. Ille autem, qui conscientiam erroneam hêt, tenet eam esse rectam (alias non erraret) nec inheret conscientie erroneæ per se, sed ut dicitur, quia in ea credit esse, videtur quidem per se loquendo recte conscientie, sed erronea quasi per accidens, in quantum hanc conscientiam, quam credit esse rectam, contingit esse erroneam. Et exinde est, quod per se loquendo ligatur a conscientia recta: per accidens vero ab erronea. Et hec solutio potest accipi ex verbis philosophi in 7. Ethic. ubi quasi eandem questionem quaerit, utrum scilicet dicendum sit in corinthios, qui abscedit a ratione recta solum, vel qui abscedit a falsa. Et soluit quod in continens per se recedit a ratione recta, per accidens autem a falsa, & ab una quidem simpliciter, ab alia autem secundo quid; quia quod per se est, simpliciter est: quod autem per accidens, secundum quid.

H AD PRIMUM ergo dicendum, quod quamvis id quod dicitur erronea conscientia, non consonum sit legi Dei: tñ accipitur ab errante, ut ipsa lex Dei. Et sic per se loquendo non ab hoc recedit, recedit a lege Dei: quævis per accidens sit, quod a lege Dei non recedit.

AD SECUNDUM dicendum, quod ratio illa procedit quod superioris, vel inferioris sunt distincta præcepta, & utrumque per se distinctum pervenit ad eum qui præcepto obligatur, quod hic non contingit: quia conscientie dictamen, nihil est aliud quam perventio præcepti divini ad eum qui conscientiam habet, ut ex dictis patet. esset autem simile in exemplo proposito, si præceptum Imperatoris nunquam ad aliquem pervenire posset, nisi mediante proconssule, & proconsul non præciperet, nisi recitans imperatoris præceptum. Tunc n. idem esset conuenire præceptum Imperatoris & proconsulis, siue proconsul verum diceret, siue mentiretur.

AD III. Dicendum, quod conscientia erronea errat in his, quæ sunt per se mala dicitur contraria legi Dei: sed tñ illa quæ dicitur, dicit esse legem Dei, Et sic transgressor illius conscientie transgressor est iusticie legis Dei, quamvis conscientiam sequens, & eam opere implens contra legem Dei faciens moraliter peccet: quia in ipso errore peccatum erat: cui contingeret ex ignorantia eius, quod scire debebat.

AD IIII. Dicendum, quod quando conscientia non est probabilis, tunc debet eam deponere: sed tamen dum manet, si contra eam faciat, mortaliter peccat. unde per hoc non probatur, quod conscientia erronea non liget dum manet: sed solum quod non ligat simpliciter, & in omnem eventum.

AD V. Dicendum, quod ex illo argumento non concluditur, quod conscientia erronea non liget ad peccatum, non impleatur: sed si impleatur, excusat a peccato, unde non est ad propositum. Concludit autem verum quando ipse error non est peccatum, vixit enim contingit ex ignorantia facti. Si autem ex ignorantia peccati est, sic non concluditur: quia ipsa ignorantia peccati est, sic n. apud iudicem secularem non excusat, qui ignorantiam iuris, quod scire debet, allegat.

AD VI. Dicendum, quod licet in ratione naturali sit, unde possit procedi ad contrarium eius quod erronea conscientia dicitur, siue sit error circa indifferentiam, siue circa per se mala, tamen actu ratio naturalis non dicitur contrarium: si enim diceret contrarium, non erraret conscientia.

AD SEPTIMUM dicendum, quod quamuis opus indifferens quantum in se est, ad utrumlibet se habeat: tamen cum quis existimat hoc opus cadere sub peccato, efficitur non indifferens propter suam estimationem.

AD VIII. Dicendum, quod ille qui habet conscientiam facienda fornicationem, non est simpliciter perplexus, quia potest aliquid facere, quo factum non incidit in peccatum, scilicet conscientiam erroneam deponere: sed perplexus secundum quid, scilicet conscientia erronea manente, & hoc non est inconueniens, ut aliquo supposito homo peccatum uitare non possit: si autem supposita intentione inanis gloriae, ille qui tenetur elemosinam dare, peccatum uitare non potest. si enim dat ex tali intentione, peccat: si uero non dat, transgressor est.

AD IX. Dicendum, quod quando conscientia erronea dicitur aliquid faciendum, dicitur illud sub aliqua ratione boni, uel quasi opus iustitiae, uel temperantiae, & sic de aliis. & ideo transgressor incurrit in uitium contrarium illi uirtuti, sub cuius specie conscientia illud dicitur, uel si dicitur illud sub specie diuini precepti, uel alicuius prelati tantum, incurrit peccatum inobedientiae conscientiam transgrediens.

ARTICVLVS V.

Utrum conscientia in indifferentibus plus liget, quam preceptum prelati, uel minus.

QVINTO quaeritur, utrum conscientia in indifferentibus plus liget, quam preceptum prelati uel minus. & uidetur quod minus. Subditus enim religiosus uouit obedientiam prelato: sed tenetur uotum reddere. Psalms. quinto. Vouete & reddite. ergo uidetur quod tenetur prelato obedire contra conscientiam, & ita magis prelato, quam conscientiae.

¶ 1. Prater. Prelato semper est obediendum in his, quae non sunt contra Deum: sed in indifferentibus non sunt contra Deum. ergo in eis tenetur obedire prelato, & sic idem quod prius.

¶ 2. Prater. Potestati superiori magis est obediendum, quam inferiori, ut habetur in glossa Rom. sed anima prelati est superior, quam anima subditi. ergo magis ligatur subditus ex prelati imperio, quam ex conscientia propria.

¶ 3. Prater. Subditus non debet iudicare de precepto prelati: sed magis prelatus de actibus subditi, iudicaret autem subditus de precepto prelati, si propter suam conscientiam ab eius precepto recederet. ergo quantumcumque conscientia dicitur in indifferentibus, magis est standum precepto prelati.

SED CONTRA, vinculum spirituale fortius est quam corporale, & intrinsecum quam extrinsecum: sed conscientia est vinculum spirituale intrinsecum, prelatus autem vinculum corporale, & extrinsecum. ut uidetur, quia per temporalem dispensationem omnis prelatio agit. unde, cum ad eternitatem uentum fuerit, euacuabitur, ut habetur in gl. i. Corin. 13. ergo uidetur quod magis est obediendum conscientiae, quam prelato.

RESPON. Dicendum, quod huius questionis ratio satis ex his, quae dicta sunt, potest apparere. dictum est enim supra, quod conscientia non ligat, nisi vi precepti

A diuini, uel secundum legem scriptam, uel secundum legem naturae inditam. Comparare igitur ligamen conscientiae ad ligamen quod est ex precepto prelati, non est aliud quam comparare ligamen precepti diuini ad ligamen precepti prelati. Unde, cum preceptum diuinum obliget contra preceptum prelati, & magis obliget quam preceptum prelati, conscientiae ligamen erit maius quam ligamen precepti prelati, & conscientia ligabit, precepto prelati in contrarium existente, si hoc diuersimode se habet in conscientia recta & erronea. Conscientia enim recta simpliciter, & perfecte contra preceptum prelati obligat. simpliciter quidem, quia eius obligatio non potest, cum sine peccato deponi non possit talis conscientia: perfecte autem, quia conscientia recta non solum hoc modo ligat, ut ille, qui eam sequitur, peccatum non incurrat: sed ut ille, qui eam sequitur, sit immunis a peccato, quantumcumque prelati preceptum sit in contrarium: sed conscientia erronea ligat contra preceptum prelati in indifferentibus secundum quid, & imperfecte. Secundum quid, quia non obligat in oem euentum: sed sub conditione suae durationis: potest enim aliquis & debet talem conscientiam deponere. Imperfecte autem, quia ligat quantum ad hoc, quod ille, qui eam sequitur, peccatum non incurrit: non autem quantum ad hoc quod ille, qui eam sequitur, peccatum uitet, cum preceptum prelati est in contrarium, si tamen ad illud indifferens preceptum prelati obliget. in tali enim casu peccat siue non faciat, quia contra conscientiam agit, siue faciat, quia prelato inobediens est. Magis autem peccat, si non faciat conscientia durante, quod conscientia dicitur, cum plus liget quam preceptum prelati.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ille qui uouit obedientiam, tenetur obedire in his, ad quae bonum obedientiae se extendit, nec ab ista obligatione absoluitur per errorem conscientiae: nec si eum a conscientiae absoluitur ligamine per istam obligationem, & ita manet in eo duplex contraria obligatio. Quarum una scilicet quae est ex conscientia est maior, quia intensior, minor, quia solubilior: alia uero e contrario. Obligatio enim illa, quae est ad prelatum, solum non potest, sicut conscientia erronea deponi potest.

AD II. Dicendum, quod quamuis opus illud per se sit indifferens: tamen ex dictamine conscientiae fit non indifferens.

AD III. Dicendum, quod quamuis prelatus sit superior subdito; tamen Deus, sub cuius precepti specie ligat conscientia, est maior quam prelatus.

AD IIII. dicendum, quod subditus non habet iudicare de precepto prelati: sed de impletione precepti quae ad ipsum spectat. Vnusquisque enim tenetur actus suos examinare ad conscientiam, quam a Deo habet, siue sit naturalis, siue acquisita siue intuita; omnis enim homo debet secundum rationem agere.

QVAESTIO XVIII.

De cognitione primi hominis in statu innocentiae.

In octo articulos diuisa.

¶ Primo, Utrum homo in statu innocentiae cognouerit Deum per essentiam.

¶ Secundo, utrum homo in statu innocentiae per creaturas uiderit Deum.

¶ Tertio,